

Ten oorlog! Europese oorlogen 1789 - 1919. Oorlog als maatschappelijk fenomeen

---

In de landen die Napoleon veroverde, voerde hij een beleid dat:

- enerzijds paste binnen het gelijkheidsideaal van de Franse Revolutie maar
- anderzijds in strijd was met dit ideaal.

2p **1** Leg dit uit.

Gebruik bron 1.

In deze tijd worden nieuwe eisen gesteld aan de politieke opvattingen van de soldaten in het Franse leger.

4p **2** Toon dit (met de bron) aan en geef (zonder bron) een verklaring voor deze eisen.

Het Congres van Wenen luidde een tijdvak van restauratie in.

2p **3** Geef één voorbeeld van restauratie op politiek gebied in Frankrijk en één voorbeeld waaruit blijkt dat er in Frankrijk sprake was van continuïteit met de Napoleontische periode.

Gebruik de bronnen 2 en 3.

Toen de Britse regering in 1855 militaire censuur instelde, had dit zowel een politieke als een militaire reden.

2p **4** Ondersteun elke reden, telkens met een argument ontleend aan een van de bronnen.

Gebruik bron 2.

Een bewering:

In het artikel van Russell zouden in de negentiende eeuw zowel een pacifist als een militarist hun standpunt kunnen herkennen.

2p **5** Toon dit aan voor zowel de pacifist als de militarist.

Gebruik bron 4.

Stel: je werkt tijdens de Krimoorlog bij het Britse Ministerie van Oorlog en je krijgt deze foto van Roger Fenton onder ogen. Je moet bepalen of deze foto bruikbaar zou kunnen zijn voor de Britse propaganda.

3p **6** Bepaal de bruikbaarheid van deze foto voor de Britse propaganda door:

- de aanleiding te noemen voor het laten maken van deze foto en
- uit te leggen welk politiek effect je met deze foto wil bereiken.

De volgende gebeurtenissen staan in willekeurige volgorde:

- 1 Napoleon III wordt afgezet als keizer van Frankrijk.
  - 2 In Versailles wordt het Duitse keizerrijk uitgeroepen.
  - 3 Op het Congres van Wenen wordt besloten een aantal Duitse gebieden aan Pruisen toe te voegen.
  - 4 Bismarck wordt kanselier van Pruisen.
  - 5 Frankrijk staat Elzas-Lotharingen af aan het Duitse keizerrijk.
  - 6 De Spaanse troonopvolgingskwesie verscherpt de tegenstelling tussen Pruisen en Frankrijk.
- 2p **7** Zet deze gebeurtenissen in de juiste volgorde van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Een bewering:

Na de Slag bij Sedan verandert de oorlog van 1870-1871 eerst in een *oorlog van burgers* en daarna in een *burgeroorlog*.

- 2p **8** Licht beide elementen van deze bewering toe.

De Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 versterkte de nationalistische gevoelens in Duitsland en Frankrijk.

- 3p **9** Noem één gebeurtenis uit of vlak na deze oorlog (voor 1900) en leg daarmee uit op welke manier het nationalisme in elk van beide landen erdoor versterkt werd.

Drie samenhangende gegevens:

- 1 Na 1871 deed Bismarck veel moeite Rusland te vriend te houden.
  - 2 In 1892, na het ontslag van Bismarck, sluiten Frankrijk en Rusland een verbond.
  - 3 Het Von Schlieffenplan werd ontworpen als reactie op dit verbond.
- 4p **10** Leg het verband tussen deze gebeurtenissen uit, door:
- eerst uit te leggen waarom Bismarck Rusland te vriend wilde houden en
  - daarna aan te geven wat er veranderde in het Duitse buitenlandse beleid na het ontslag van Bismarck waardoor Rusland en Frankrijk een bondgenootschap sloten en
  - ten slotte het verband te noemen tussen het Von Schlieffenplan en de veranderde internationale politieke situatie.

Gebruik bron 5 en 6.

Stel: je doet onderzoek naar de oorzaken van de Eerste Wereldoorlog en je vindt deze twee bronnen. Je wil deze persoonlijke getuigenissen gebruiken om je hypothese te bewijzen, dat het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog onvermijdelijk was. Maar je bent er niet zeker van of je deze bronnen wel als bewijs kunt gebruiken.

- 4p **11** Leg uit waarom je hierover aarzelt, door:
- twee oorzaken te noemen die volgens deze ooggetuigen wel tot oorlog moesten leiden en
  - twee redenen te noemen voor je aarzeling om deze bronnen als bewijs voor je hypothese te gebruiken.

Gebruik bron 7.

Uit herinneringen van frontsoldaten uit de Eerste Wereldoorlog die vanaf de jaren 1920 zijn gepubliceerd, komt het beeld naar voren dat zij vooral slachtoffers zijn geweest.

4p 12 Leg uit:

- dat deze bron dit beeld zowel bevestigt als ontkracht en
- dat het ontstaan van dit beeld verklaard kan worden vanuit het bronmateriaal waarin de frontsoldaten hun herinneringen beschrijven maar
- dat voor deze bron die verklaring niet opgaat.

Gebruik bron 8.

Baruch wil met dit voorbeeld duidelijk maken dat zakenmensen er niet aan willen dat de oorlogseconomie het tijdelijke einde betekent van de liberale economie.

2p 13 Leg dit uit door aan te geven welk probleem Baruch heeft met de houding van Ford.

Gebruik bron 9.

Albert Hahn jr. geeft hier zijn mening over het lot van de Amerikaanse president Woodrow Wilson na de Vrede van Versailles. Dit leidt tot de volgende interpretaties:

- 1 Wilson heeft zelf deze situatie veroorzaakt.
- 2 De Franse premier Clemenceau en de Britse premier Lloyd George zijn de veroorzakers van het falen van de veertien punten.

3p 14 Geef aan, telkens met een argument:

- (met de bron) wat de mening van Albert Hahn jr. is en
- (zonder bron) waardoor Wilson zelf gezien kan worden als de veroorzaker van de situatie waarin hij verkeert en
- (zonder bron) waardoor de verantwoordelijkheid voor deze situatie ook bij Clemenceau en Lloyd George gelegd kan worden.

Dynamiek en stagnatie in de Republiek

Rond 1500 stagneerde de bevolkingsgroei van de Hollandse steden.

2p 15 Leg uit dat de moedernegotie hier een oplossing voor bood.

Tussen 1550 en 1574 halveerde het aantal boeren met ploegen in Hennaarderdeel (Friesland).

2p 16 Leg uit dat dit past bij de opkomst van de gecommmercialiseerde landbouw.

Gebruik bron 10.

Uit deze bron blijkt:

- een motief voor de Brabanders om Antwerpen te verlaten en
- waarom herovering van Antwerpen voor de Republiek geen hoofddoel is.

2p 17 Toon dit aan.

Gebruik bron 10.

Dit pamflet verschijnt in 1650.

- 2p **18** Leg uit waarom juist rond 1650 in de Republiek veel wordt geschreven over de verhouding met de Zuidelijke Nederlanden.

Gebruik bron 11.

Guicciardini beschrijft de in zijn ogen bijzondere manier van handeldrijven van Amsterdam.

- 2p **19** Leg uit:
- dat in dit fragment de werking van een stapelmarkt wordt beschreven en
  - waardoor deze leidde tot economische bloei.

De bijzondere positie van de vrouw in de Republiek kan worden verklaard uit zowel demografische als economische factoren.

- 4p **20** Leg dit voor elke van beide factoren uit.

Gebruik bron 12.

Aan de hand van deze tekening en de beschrijving van het schip kom je tot de volgende bewering:

De Hollandse regenten probeerden de eenheid binnen de Republiek te bevorderen.

- 2p **21** Ondersteun deze bewering met een aan de bron ontleend argument.

Het schip de Verhildersum vecht mee in:

- de Noordse Oorlog (1655-1660)
- na 1658 tegen Portugal in een oorlog om het bezit van Brazilië en
- in 1667 in de Tweede Engelse Zeeoorlog, waarin het ten onder gaat.

De levensloop van de Verhildersum sluit aan bij de ontwikkeling van de handel van de Republiek in de zeventiende eeuw.

- 6p **22** Licht dit toe door per oorlog uit te leggen:
- welk economisch motief achter elke oorlog zit en
  - waarom die oorlog past bij de ontwikkeling van de handel van de Republiek in de zeventiende eeuw.

Boeren in het westen en noorden van de Republiek werden na 1670 getroffen door een economische crisis.

- 3p **23** Noem een oorzaak van deze crisis en leg uit waarom de boeren in het oosten van het land minder last ondervonden van deze crisis.

Gebruik bron 13.

In deze bron vind je veel informatie van een tijdgenoot over de Doelisten.

- 4p **24** Geef aan:
- dat de eisen van de Doelisten in deze bron zowel conservatief als progressief genoemd kunnen worden en
  - dat er tussen de Doelisten en de patriottenbeweging zowel een verschil als een overeenkomst bestaat.

Gebruik bron 13.

Je kunt bezwaar maken tegen het gebruik van **alleen** deze bron om meer te weten te komen over de Doelisten.

- 1p **25** Noem een argument tegen een dergelijk gebruik van de bron.

Gebruik bron 14.

Een bewering:

De achteruitgang in de Nederlandse handel met het Oostzeegebied in de achttiende eeuw was relatief.

- 4p **26** Leg uit dat de grafiek:
- gebruikt kan worden om deze bewering te ondersteunen maar
  - slechts beperkt bruikbaar is voor een onderzoek naar de omvang van de Nederlandse handel met het Oostzeegebied tussen 1700 en 1783.

Gebruik bron 15.

Stel: het is circa 1780 en je bent een Nederlandse patriot. Je gebruikt deze bron (de prent en het gedicht) om duidelijk te maken waardoor in jouw visie de Republiek zo achteruit is gegaan.

- 4p **27** Geef deze uitleg door:
- aan te geven wat in de patriotse visie een hoofdoorzaak is van de achteruitgang van de Republiek en
  - met twee elementen uit de bron te laten zien dat die kritiek hiermee wordt ondersteund.